

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-9\(16\)-219-231](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-9(16)-219-231)

Лариса Ткачук

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м.Умань, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3337-2540>*

Мирослава Ткачук

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м.Умань, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6456-6730>*

ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкрито сутність основних концептуальних положень щодо виховання гуманістичних цінностей студентства як особливої категорії молоді. Визначені провідні гуманістичні цінності, які властиві професії педагога: альтруїзм, емпатія, доброта, милосердя, відповідальність, працелюбність, обов'язок. Вихованість гуманістичних цінностей студентської молоді розглядається як результат цілеспрямованого і систематично здійснюваного процесу виховання у студентів особистісного утворення, яке характеризується наявністю гуманістичного світогляду; устремлінням до дотримання у повсякденному житті наявних у суспільстві моральних норм і правил; здатністю до переживання гуманних почуттів; готовністю до здійснення гуманного вчинку, проявами відчуття задоволення від діяльності на засадах гуманізму і духовності.

Обґрунтовано шляхи виховання гуманістичних цінностей у студентів закладів вищої освіти в позааудиторній діяльності. Поглиблення і розширення знань студентів щодо гуманістичних цінностей забезпечувалося низкою тренінгових занять, бесід за круглим столом, диспутів, дискусій, годин «відкритих питань», прес-конференцій, конкурсів коментарів, ток-шоу. Цілеспрямована позитивна мотивація та стимулювання студентів на необхідність виховання гуманістичних цінностей реалізувалась у формі тренінгів спілкування і була спрямована на набуття студентами високої

комунікативної культури, яка регулює всю систему ставлення людини до навколишнього світу. Систематичне і планомірне залучення студентів до різних видів позааудиторної діяльності гуманістичного спрямування здійснювалося шляхом органічного поєднання індивідуальних, групових та колективних форм волонтерської діяльності, у трьох напрямках: надання фізичної допомоги; надання матеріальної допомоги; просвітницька діяльність.

Ключові слова: цінності, гуманістичні цінності, альтруїзм, емпатія, доброта, милосердя, відповідальність, працелюбність, обов'язок, студентська молодь, позааудиторна діяльність.

Larysa Tkachuk

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor at the Department of
Pedagogy and Educational Management,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3337-2540>*

Myroslava Tkachuk

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor at the Department of
Pedagogy and Educational Management,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6456-6730>*

EDUCATION OF YOUTH STUDENTS' HUMANISTIC VALUES OF IN EXTRA-COURSE ACTIVITIES

Abstract. The article reveals the essence of the main conceptual provisions regarding the education of students' humanistic values as a special category of youth. The leading humanist values that are characteristic of the teaching profession have been defined: as altruism, empathy, kindness, mercy, responsibility, diligence, and duty. The upbringing of humanistic values among student youth is considered as the result of a purposeful and systematically implemented process of educating students in personal formation, which is characterized by the presence of a humanistic worldview; striving to observe the moral norms and rules available in society in everyday life; the ability to experience humane feelings; readiness to perform a humane act, manifestations of a sense of satisfaction from activities based on humanism and spirituality.

Ways of instilling humanistic values in students of higher education institutions in extracurricular activities have been substantiated. The deepening and expansion of students' knowledge of humanistic values were provided by a number of training classes, round table discussions, debates, discussions, hours of "open questions", press conferences, comment contests, and talk shows. Targeted positive motivation and stimulation of students on the need to educate humanistic values was implemented in the form of communication training and was aimed at the acquisition by students of a high communicative culture, which regulates the entire system of a person's attitude to the surrounding world. Systematic and planned involvement of students in various types of extracurricular activities of a humanistic orientation was carried out through an organic combination of individual, group and collective forms of volunteer activity, which was carried out in three directions: provision of physical assistance; provision of material assistance; educational activity.

Keywords: values, humanistic values, altruism, empathy, kindness, mercy, responsibility, diligence, duty, student youth, extracurricular activities.

Постановка проблеми. Кардинальні перетворення, які відбулись в останні десятиріччя в житті українського суспільства й у світі, на вершину сучасного світорозуміння підняли проблему гуманістичних цінностей. Провідна тенденція соціальної реальності XXI століття – зростання відповідальності кожної людини за долю своєї країни, за майбутнє всього людства. Це актуалізує процес виховання гуманістичних філософсько-світоглядних цінностей, оскільки саме гуманістична орієнтація стає необхідною умовою виживання планети Земля.

Нині Україна переживає досить скрутні часи. Комплекс несприятливих соціально-економічних і політичних умов, які до того ж ускладнились подіями російсько-української війни, засвідчив важливість підвищення духовного рівня українського студентства, як елітної і соціально-мобільної частини соціуму, осередка майбутніх реформаторських, інноваційних змін суспільства. Тому, одне із найважливіших завдань, що стоять перед закладами вищої освіти – виховання високогуманної особистості, здатної до побудови гармонійних міжособистісних відносин на основі дотримання законів Істини, Добра і Краси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові засади гуманізму, гуманізації, виховання гуманності, гуманних почуттів знайшли своє відображення у роботах вітчизняних вчених, дослідників, педагогів. Зокрема, Р. Євсович здійснив історико-педагогічний аналіз генези гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України [7]. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти у монографічному дослідженні висвітлили А. Сакун, О. Кивлюк, М. Нестерова [18]. Є. Зеленов у статті «Духовні основи планетарного виховання студентської молоді» [9] доводить, що в сучасних умовах гуманізація особистості розглядається як засіб збереження суспільства

від насилля та занепаду духовності, забезпечення прерогативи загальнолюдських цінностей, гармонії зв'язків людини та навколишнього середовища, суспільства і природи. На важливості виховання гуманістичних цінностей у студентства наголошують: А. Очеретяний – у дисертаційному дослідженні «Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України» [13]; Ю. Пелех, Д. Кукла – у монографії «Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці» [15].

Мета статті - обґрунтувати шляхи виховання гуманістичних цінностей у студентів закладу вищої освіти в позааудиторній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «цінність» є одним з основних у філософії, соціології та педагогіці. Історико-соціологічний аналіз системи духовних цінностей свідчить про те, що система цінностей, у широкому розумінні слова, – це внутрішній стрижень культури суспільства, об'єднуюча ланка всіх галузей духовного виробництва, всіх форм суспільної свідомості [1; 6; 11; 16; 19].

Науковці у структурі даного утворення виділяють ряд блоків, які в свою чергу поділяють на рівні. Перший рівень – це встановлення ряду глобальних цінностей: Бог, Розум, Воля, Батьківщина, Культура, Народ, Людство, Земля як спільний дім людства, Життя людини (її права, воля і відповідне їм виховання та освіта), Свобода, Мир, Краса та ін. Другий рівень – традиції, догми, філософські авторитети та ідеологічні постулати, в яких опосередковуються глобальні цінності. Третій рівень – специфічні пріоритети, притаманні певній громаді (від досить широкої національної, до вузько орієнтованої групи) [5].

Моральний потенціал загальнолюдських гуманістичних цінностей накопичувався тисячоліттями і служив мотиваційною основою регулювання спілкування людей, людської поведінки. Причому у кожного народу цей процес мав національні особливості, традиції, що стосувалися шляхів соціалізації особистості, які знаходили своє відображення в культурі. Саме ці цінності, як зазначав В. Вернадський, передані від старшого покоління до наступних, можуть сформувати «планетарне покоління», здатне зберегти нашу планету.

Час вимагає мислити категоріями макросоціуму. Кожен повинен виховати в собі Громадянина Світу, незалежно від того, в якій країні він живе, якого кольору його шкіра і якого він віросповідання. Гармонія людини з самою собою, гармонія взаємовідносин з Природою, гармонія у стосунках між людьми Планети – ось шлях вирішення Глобальних проблем [9].

В. Кремень, представляючи думку науковців і дослідників, стверджує, що єдиний вихід із ситуації, що склалася, полягає у переході до «нової парадигми розвитку, коли не технології, не економіка, а людина в її новій якості стане метою і смыслом прогресу. Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку,

без яких життя втрачає смисл і перспективу» [12, с. 7]. Отже, першочергове завдання освіти – це «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, ...формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству...» [8].

Нині змінюється освітня парадигма: від інтелектуалізму, раціоналізації та прагматизму «українська педагогічна думка дедалі динамічніше звертається в бік духовності, її пріоритету перед інтелектуалізмом у навчанні та вихованні» [17, с. 345]. Почалися пошуки в сфері нової освітньої філософії – особистісно-зорієнтованого виховання [3; 10]; розробляється гуманістично орієнтована ієрархія цінностей у нових соціокультурних умовах [5; 11; 16]. Вчені звертають особливу увагу на резерви розвитку самої особистості, на її самоактивність [4; 11]. Мова не йде про те, щоб щось насильно доводити кожному студенту. Гуманістичними цінностями повинно бути проникнуте саме життя. Весь уклад життя суспільства повинен постійно переконувати всіх і кожного, що найвищою загальнолюдською цінністю є право на життя, свободу і пошук щастя. Важливо врахувати, що традиційне протистояння «гуманні цінності – антигуманні цінності» у XXI столітті має набагато складніший вигляд, оскільки у цьому протистоянні з'явився ще один компонент: «матеріально-прагматичні цінності». Тому проблема формування гуманістичних цінностей має місце у тріаді протистояння («гуманні цінності» – «матеріально-прагматичні цінності» – «антигуманні цінності»). У зв'язку з цим значна кількість зарубіжних та вітчизняних вчених [10; 11; 12] ставлять питання про необхідність гармонізації гуманних та матеріально-прагматичних цінностей.

Виховання гуманістичних цінностей української студентської молоді в сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції відбувається за наявності у суспільстві як негативних тенденцій, зокрема соціально-економічного характеру, так і позитивних, серед яких назвемо послаблення державного, політичного і ідеологічного пресингу, розширення меж соціальної самостійності та ініціативи студентської молоді. У суспільстві здійснюється переоцінка життєвих цінностей, ціннісних орієнтацій, ідеалів. Склалась ситуація, при якій колишні ціннісні орієнтації переживають кризу, а нові, які вже заявили про себе, ще чітко не визначилися. Українська молодь у своєму виборі вже не спирається на досвід попередніх поколінь, соціальні цінності яких у нових історичних реаліях втратили своє значення. Молоді доводиться самостійно шукати і давати відповіді на глобальні і життєво важливі для цієї соціальної категорії населення питання, які лежать в етичній і ціннісній площині.

Науковці наголошують на такій характерній особливості студентства, як обумовленість його ціннісних орієнтацій проміжною позицією цієї категорії

молоді між пасивним об'єктом соціальної турботи і активним суб'єктом соціальної дії. Студентство – надзвичайно динамічна, мобільна частина суспільства, яка активно реагує на інновації, прогресивні соціальні зміни. Разом із тим, її ціннісні орієнтації можуть потрапляти під вплив девіантно-делінквентного фактору (алкоголізм, наркоманія, суїцидальний синдром тощо).

Із складного світу гуманістичних категорій ми виокремили ті, які, на нашу думку, є визначальними для студентів закладів вищої педагогічної освіти:

– *альтруїзм*, як властивість особистості, що виявляється у безкорисливому ставленні до інших, у прагненні до діяльності на благо інших, у готовності заради інших пожертвувати власними інтересами («жити заради іншого», «служити людству і покращувати самих себе» (Огюст Конт)) [17, с. 170–171];

– *емпатія* (сприйняття іншого, співпереживання);

– *доброта* знаходить вияв у таких якостях педагога як повага, порядність, коректність, толерантність, готовність допомогти, турботі про благо людства. Найбільш ціннісно вагомою формою вчинку вдячності є добродійність, спрямована на певну спільноту. Добра людина – справедлива, благородна, великодушна.

– *милосердя* характеризує здатність людини до співчуття, співпереживання, уважного, людяного, дбайливого і турботливого ставлення до оточуючих. Це чуйність і любов до людей, реальної і допомога всьому живому;

– *відповідальність* – як якість особистості у XXI столітті стала основною моральною цінністю, яка розповсюджується на всі сфери й аспекти приватного, суспільного і політичного життя, охоплює масштаби всієї планети. Від сформованості цього почуття залежить напрям розвитку цивілізації й існування людства взагалі. У науковій та довідковій літературі відповідальність визначається як необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, учинки та як морально-етичний регулятор міжлюдських стосунків, стимулятор активної діяльності, запорука праці та ініціативи [14, с. 90]. Реалізується завдяки таким характеристикам як чесність, совісність, здатність відчувати сором і провину. Справою честі є уміння протистояти аморальним явищам, спокусам, деструктивним силам, завжди робити правильний моральний вибір, проявляти «моральне самозбереження» [4, с. 278].

– *працелюбність*. Відповідальність не може бути реалізована без неї. Вона формується, завдяки активності, ініціативності, наполегливості, витримки, чесності [4].

– *обов'язок*. В. Сухомлинський зазначав, що «..серцевиною людини, її стовповим коренем, від якого все залежить і все починається, є обов'язок, усвідомлення і переживання людською особою свого обов'язкуперед іншою людиною ...» [19, с. 475]. Ця якість особистості знаходить відображення в ідеях, переконаннях, почуттях, звичках, у внутрішніх мотивах професійної діяльності. Проаналізувати результати своєї праці з позицій загальнолюдських моральних цінностей спеціалісту допомагає професійна совість.

Виховуючи перелічені вище гуманістичні цінності, важливо сформувавши адекватну реакцію-відповідь студентства будь-яким антигуманним вчинкам, що відбуваються в соціальному і природному середовищі, наприклад, проявам жорстокості, егоїзму, байдужості, безвідповідальності тощо.

З метою виявлення рівня вихованості у студентів виділених нами гуманістичних цінностей було проведено опитування, в якому взяли участь студенти факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Для здійснення опитування був дібраний діагностичний інструментарій. Зокрема, дослідження рівня розуміння сутності понять гуманістичних цінностей здійснювалось за допомогою опитувальника «Ранжування позитивних цінностей та антицінностей» і таких методик як «Оцінка суджень», «Виявлення орієнтаційної основи ідеалу студентів у самооцінці», «Рівень духовного розвитку» (за Е. Помиткіним). Для дослідження внутрішньої мотиваційної спрямованості студентів на активну діяльність у сфері гуманістичної взаємодії була запропонована методика «Діагностика гуманістичних орієнтацій та способів поведінки». Дослідження готовності до здійснення гуманного вчинку, до діяльності на засадах гуманізму і духовності здійснювалось за допомогою тесту-опитувальника А. Меграбяна і Н. Епштейна.

Як свідчать результати опитування, відповіді респондентів стосовно мотивації на виховання гуманістичного ідеалу розподілилися наступним чином: «ідеал не потрібен» – 39,6 %; «ідеал потрібен» – 60,4 % опитаних. Під час опитування виявилось, що частина молоді (яка має негативну мотивацію) є досить активною у студентському житті, успішно навчається, і разом з тим виявляє неприйняття будь-якого ідеалу, оскільки ідеал ототожнюється нею з ідеєю насильства над особистістю. В умовах переосмислення ставлення до людини як до вищої цінності наявність ідеалу, на думку молоді, призводить до приниження людини. Отже, у зв'язку із зазначеним вище, важливим є спонукання студентства до розуміння необхідності ідеалу як орієнтира у процесі особистісного розвитку, оскільки саме він вказує шлях до максимально можливого результату – творення гармонійної особистості.

Найбільш значущими якостями для самовдосконалення респонденти вважають такі: силу волі – 41,8%; впевненість, рішучість – 21,9%; самоорганізованість (самостійність), вимогливість до себе – 15,4%; комунікабельність – 15,4%; фізичну досконалість – 9,8%. Передусім студенти хочуть сформувавши в собі ті якості, які забезпечили б їм успіх у майбутній професійній діяльності. Виділяється кілька груп таких якостей. Натомість серед якостей, які заважають досягненню професійного і життєвого успіху, респонденти вказали такі: невпевненість – 20,2%; сором'язливість – 21,1%; самовпевненість – 20,4%; нестриманість – 20,1%; егоїзм – 10,3%; доброту – 10,1%.

Як свідчать результати опитування, негативні якості, яких хотіла б позбавитись молода людина, належать до сфери комунікації. При цьому деякі з

опитаних серед зайвих для досконалення якостей називають доброту. Водночас, 19,8% студентів вважають її бажаною; третина вважає, що їм не вистачає такої моральної якості; половина опитаних вважають, що виявляти доброту «не вигідно», бо колись «заплатили за свою доброту». Отже, наше дослідження підтверджує висновки науковців про те, що доброта не вважається визначальною цінністю у середовищі студентів [15].

Духовно-моральні цінності для певної частини молоді мають другорядне значення. Майже відсутні у відповідях респондентів виділення таких рис, як совість, честь, благородство та інші загальнолюдські гуманістичні цінності.

Крім того, нас зацікавило питання про те, якою є роль викладачів та засобів, що використовуються ними, у формуванні ідеалу особистості студента. Відповіді на ці запитання засвідчили, що третина студентів мають педагогів, які наближаються у їх розумінні до ідеалу. Такі викладачі вирізняються, передусім, добротою, вмінням спілкуватись, справедливістю і гуманністю взаємин. Другою вимогою до педагогів цієї категорії був високий рівень розвитку їх професіоналізму та інтелекту. Студенти хочуть бачити у викладачеві, передусім, гуманну особистість, а потім – педагога-предметника, який не тільки навчає, але й допомагає студентам у їх життєвому самовизначенні (90,1%).

Проведене нами опитування підтверджує результати наукових пошуків у сфері взаємозумовленості прагматичних та гуманістичних цінностей: 80,2% студентів визнають пріоритет матеріальних цінностей над духовними; половина опитуваних (50,5%) переконана у взаємозумовленості матеріально-прагматичних та духовно-моральних цінностей; 15,4% студентів ігнорують духовно-моральні цінності. Таким чином, не зважаючи на домінацію матеріальних цінностей у сфері життєдіяльності молоді, вони не є потенційними прагматиками з матеріальною основою орієнтації. Значна частина студентів, обираючи прагматичну орієнтацію, все ж визначає достатню роль духовно-моральних цінностей у життєдіяльності людини (19,8%), або ж визнає їх пріоритет над матеріальними (60,4%).

Абсолютна більшість студентів (90,1%) вважає, що заради досягнення мети треба використовувати всі можливі засоби; головним при цьому є досягнення поставленої мети життєдіяльності. Більшість молодих людей (80,2%) визначають вплив людини на світ як руйнівний. У їх відповідях переважає песимістична оцінка дій людини як перетворювача навколишнього світу.

Аналіз результатів проведеного опитування засвідчив необхідність удосконалення процесу виховання гуманістичних цінностей студентів.

Здійснений теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити та обґрунтувати шляхи підвищення ефективності виховання гуманістичних цінностей студентів у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти:

1. Поглиблення і розширення знань студентів щодо гуманістичних цінностей.

2. Цілеспрямована позитивна мотивація та стимулювання студентів на необхідність виховання гуманістичних цінностей.

3. Систематичне і планомірне залучення студентів до різних видів позааудиторної діяльності гуманістичного спрямування.

Поглиблення і розширення знань студентів щодо гуманістичних цінностей забезпечувалося низкою тренінгових занять «Становлення гуманної особистості» («Мій життєвий ідеал», «Залежить від нас», «Особистість і середовище», «На шляху до взаєморозуміння»), які проводилися як позанавчальна додаткова освіта, спрямована на формування знань, умінь, навичок відповідно до потреб студентів у самореалізації. У процесі цих занять студент проходив шлях від прагматичних цінностей до гуманістичних, ядром яких є духовні цінності.

У результаті порівняльної діяльності студенти мали можливість не тільки усвідомити свій особистий ідеал, власні цінності, а й порівняти цей ідеал з гуманістичним, скорегувати його у бік гуманізації. Для досягнення цієї мети були використані розробки Л. Кольберга та його послідовників, які базуються на тому, що високий рівень моральних суджень молоді стимулює покращення моральної поведінки. З цією метою було організовано диспути на основі ситуацій встановлення суперечності між правилами моралі, гуманізму, духовності та матеріальними прагненнями людини (вирішити ці суперечності можна, лише спираючись на гуманістичний ідеал та гуманістичні цінності); диспути на тематику, пов'язану із проблемами добродійності, чесності, справедливості, толерантного ставлення до інших, години «відкритих питань», бесіди за круглим столом, прес-конференції, конкурси коментарів, ток-шоу; студенти склали своєрідний «Катехізіс цінностей гуманної особистості» (цінності добирались, виходячи з моделі гуманістичного ідеалу, а саме: добро, милосердя, самопожертва, духовність, смисл життя, ненасильство, самоактуалізація, самопізнання, кар'єра, успіх, свобода, особистий інтерес та інші). Враховуючи ціннісні орієнтації студентів, їхні реальні інтереси, актуальність подій навколишнього життя, намагались культивувати таку перетворювальну діяльність, у якій є місце самоорганізації, самовираженню, самореалізації, саморозвитку студентів, свідомому прийняттю рішень (питання проблемного характеру, аналіз суперечливих висловлювань, актуалізація емоційного досвіду, метод вправ, робота над літературними уривками гуманістичного спрямування, метод проєктів). Особливу зацікавленість у студентів викликали: технологія «ранжування» («Свобода і соціальна відповідальність», «Людське життя – найвища цінність», «Я – громадянин світу»); «мозковий штурм» та «рольова синектика», а також інтерактивні форми і методи.

Програма частини тренінгу з формування цілеспрямованої позитивної мотивації та стимулювання студентів на необхідність виховання гуманістичних цінностей складалась із трьох розділів: психології міжособистісних взаємин; конфліктології; психології. Важливою складовою занять є вправи, спрямовані на розвиток саморегуляції (уміння контролювати свої емоції). Студенти знайомились з методами ведення переговорів на основі вивчення праць відомого науковця-комунікатора Д. Карнегі та методиками, започаткованими К. Роджерсом, Р. Бернсом та іншими вченими, які займались проблемою формування позитивної «Я-концепції».

Однією із складових виховання майбутніх фахівців на принципах гуманізму, поваги до інших, доброзичливості та милосердя, толерантності й неупередженого ставлення до тих, хто потребує допомоги була волонтерська діяльність, яка здійснювалася у трьох основних її напрямках (надання фізичної допомоги; надання матеріальної допомоги – організація збору коштів та речей; просвітницька діяльність) та шляхом органічного поєднання індивідуальних, групових та колективних форм: надання послуг дітям-сиротам та дітям, які залишилися без батьківської опіки (заклади інтернатного типу міста, центр соціально-психологічної реабілітації для дітей, прийомні сім'ї, ДБСТ); розвивально-корекційна, реабілітаційна та дозвіллева робота з дітьми з інвалідністю; організація благодійних акцій, культурно-дозвіллевих заходів для дітей та молоді міста; науково-дослідна робота волонтерів (участь у науково-практичних конференціях, написання тез та статей щодо волонтерства та добродійної діяльності); превентивна робота щодо попередження й профілактики негативних явищ, зокрема наркоманії та СНІДу серед неповнолітніх та молоді; організація вуличної соціальної роботи з дітьми та молоддю в м. Умань; робота з учасниками бойових дій та їх сім'ями, переселенцями, людьми похилого віку, людьми з інвалідністю, з дітьми з притулку для неповнолітніх та ін.; участь в благодійних акціях.

Варто зазначити, що після впровадження вищезазначених форм та методів діяльності у позааудиторний час, відбулися суттєві зміни у рівнях вихованості гуманістичних цінностей студентів. Так, динаміка рівнів вихованості гуманістичних цінностей у студентів наступна: високий зріс на 11,1%; середній – підвищився на 15,6%; достатній – зменшився на 17,8%, низький – зменшився на 8,9%.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати про ефективність обґрунтованих шляхів виховання гуманістичних цінностей у студентів закладів вищої освіти в позааудиторній діяльності: поглиблення і розширення знань студентів щодо гуманістичних цінностей; цілеспрямована позитивна мотивація та стимулювання студентів на необхідність виховання гуманістичних цінностей; систематичне і планомірне залучення студентів до різних видів позааудиторної діяльності гуманістичного спрямування.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні європейського досвіду виховання гуманістичних цінностей у здобувачів освіти.

Література:

1. Барабаш О. В., Варипаєв О. М. Проблема осмислення цінностей і пріоритетів як компонент формування філософськи обґрунтованого світогляду студентства. *Всебічний розвиток особистості студента: Матеріали науково-практичної конференції* / За ред. академіка АПН України Д. О. Тхоржевського. Ірпінь, 2001. С. 9 – 16.
2. Бахтін М. Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді. *Вища освіта України*. 2007. № 1. С. 117–120.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Кн. 1. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
4. Бех І., Ганнусенко Н., Чорна К. Концепція виховання гуманістичних цінностей в учнів загальноосвітньої школи. *Українське релігієзнавство*. 2005. № 36. С. 265-281.
5. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
6. Грабовська Т. О., Тепла О. М. Формування гуманістичних цінностей у студентів вищих навчальних закладів: теорія та методика: монографія. Рівне: Волинські береги, 2012. 256 с.
7. Євсович Р. В. Історико-педагогічний аналіз генези гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України. *Іноватика у вихованні: збірник наукових праць РДГУ*. 2021. Випуск 13. Том 2. С. 240–248.
8. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Зеленов Є. А. Духовні основи планетарного виховання студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 6 (75). С. 63–69.
10. Зязюн Л. І. Гуманістична парадигма освіти і виховання. *Вища освіта України*. 2002. № 3. С. 111–116.
11. Киричок В. А. Проблема формування ціннісних орієнтацій особистості. *Всебічний розвиток особистості студента: Матеріали наук.-практ. конф.* / За ред. акад. АПН України Д. О. Тхоржевського. Ірпінь, 2001. С. 115 – 120.
12. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 447 с.
13. Очеретяний А. В. Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України: дис. ... док-ра філософії: 011. Умань, 2020. 317 с.
14. Педагогічний словник / за ред. Ярмаченка М. Д. К., 2001. 516 с.
15. Пелех Ю. В., Кукла Д. Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці: монографія. Рівне: Волинські береги, 2019. 184 с.
16. Поніманська Т. Гуманістичні педагогічні цінності як системоутворюючий чинник гуманістичного виховання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць* 2011. Вип. 2 (45). С. 76–79.
17. Примачок Л. Л. Теоретичне осмислення сутності альтруїзму як моральної та міждисциплінарної категорії. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Кіровоград, 2014. Вип. 18, кн. 2. 170–178.
18. Сакун А. В., Кивлюк О. П., Нестерова М. О. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти: монографія. Київ: КНУТД, 2020. 176 с.
19. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку. Вибрані твори: У 5 т. Т. 5. К., 1977. С. 472–488.

References:

1. Barabash, O. V. & Varypaiev, O. M. (2001). Problema osmyslennia tsinnosti i prioritytetiv yak komponent formuvannia filosofsky obgruntovanoho svitohliadu studentstva [The problem of understanding values and priorities as a component of forming a philosophically grounded worldview of students]. D. O. Thorzhevsky (Eds), *Vsebichnyi rozvytok osobystosti studenta – Comprehensive development of the student's personality: Materials of the scientific and practical conference*. (pp. 9–16). Irpin [in Ukrainian].
2. Bakhtin, M. (2007). Humanizm yak pryntsyp vykhovannia suchasnoi molodi [Humanism as a principle of education of modern youth]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine, 1*, 117–120 [in Ukrainian].
3. Bekh, I. D. (2003). Vychovannia osobystosti [Personality education]. U 2-kh kn. Kn. 1. Osobystisno-orientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady – Book 1. Person-oriented approach: theoretical and technological foundations. Kn. 2. Osobystisno-orientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady – Book 2. Person-oriented approach: scientific and practical principles. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
4. Bekh, I. Hannusenko, N., Chorna, K. (2005). Kontsepsiia vykhovannia humanistychnykh tsinnosti v uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [The concept of education of humanistic values in secondary school students]. *Ukrainske relihiieznavstvo – Ukrainian religious studies, 36*, 265–281 [in Ukrainian].
5. Vyshnevskiy, O. I. (2006). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
6. Hrabovska, T. O. & Tepla, O. M. (2012). *Formuvannia humanistychnykh tsinnosti u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv: teoriia ta metodyka [Formation of humanistic values among students of higher educational institutions: theory and methodology]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
7. Yevsovyh, R. V. (2021). Istoryko-pedahohichniy analiz genezy humanizatsii i humanitaryzatsii vyshchoi osvity Ukrainy [Historical and pedagogical analysis of the genesis of humanization and humanitarianization of higher education in Ukraine]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in education: a collection of scientific works of RDSU*. Issue 13. Vols. 2, 240–248 [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. [Law of Ukraine "On Education" dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
9. Zelenov, Ye. A. (2016). Dukhovni osnovy planetarnoho vykhovannia studentskoi molodi [Spiritual foundations of planetary education of student youth]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Personal spirituality: methodology, theory and practice* ,6(75), 63–69 [in Ukrainian].
10. Ziaziun, L. I. (2002). Humanistychna paradyhma osvity i vykhovannia. [Humanistic paradigm of education and upbringing]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine, 3*, 111–116 [in Ukrainian].
11. Kyrychok, V. A. (2001). Problema formuvannia tsinnisnykh orientatsii osobystosti. [The problem of forming value orientations of the individual]. D. O. Thorzhevsky (Eds.), *Vsebichnyi rozvytok osobystosti studenta – Comprehensive development of the student's personality: Materials of the scientific and practical conference*. (pp. 115 – 120). Irpin [in Ukrainian].
12. Kremen, V. H. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [Education and science in Ukraine – innovative aspects Strategy. Realization. The results]*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

13. Ocheretianyi, A. V. (2020). Formuvannya zhyttievkykh tsinnosti u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv SShA ta Ukrainy [Formation of life values in students of higher educational institutions of the USA and Ukraine]. *Doctor's thesis*. Uman [in Ukrainian].

14. Yarmachenko, M. (Eds.). (2001). *Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical dictionary]* Kyiv: Pedagogical thought [in Ukrainian].

15. Pelekh, Yu. V. & Kukla, D. (2019). *Systema tsinnosti maibutnoho fakhivtsia i yoho mistse na suchasnomu rynku pratsi [The value system of the future specialist and his place in the modern labor market]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].

16. Ponimanska, T. (2011). Humanistychni pedahohichni tsinnosti yak systemoutvoriuiuchy chynnyk humanistychnoho vykhovannia [Humanistic pedagogical values as a system-forming factor of humanistic education]. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity – Updating the content, forms and methods of teaching and upbringing in educational institutions: a collection scientific works, 2 (45), 76–79* [in Ukrainian].

17. Prymachok, L. L. (2014). Teoretychne osmyslennia sutnosti altruizmu yak moralnoi ta mizhdystsyplinarnoi katehorii [Theoretical understanding of the essence of altruism as a moral and interdisciplinary category] *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of raising children and school youth: a collection of scientific works*. Issue 18. Vols. 2, (170–178). Kirovohrad [in Ukrainian].

18. Sakun, A. V., Kyvliuk, O. P., Nesterova, M. O. (2020). Protsesy humanizatsii ta humanitaryzatsii osvity [Processes of humanization and humanization of education]. Kyiv: KNUTD [in Ukrainian].

19. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Vykhovannia obov'iazku [Education of duty] *Vybrani tvory – Selected works* (Vols.1–5), (pp. 472–488). Kyiv [in Ukrainian]